

"זיכר צדיק לברכה". מאן דאמר: מי שהיה באותו הדור מנה מה שבדורו – על כולן הוא אומר: "ושם רשעים ירקב". ועל מי נאמר: "זיכר צדיק לברכה?" – על בן קטין וחביריו.

אמר רבי יונה: כתיב: "לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל" – זה רבי עקיבה, שהתקין מדרש הלכות והגדות. ויש אומרים: אלו אנשי כנסת

אור ל'שרים

הוגדס בן לוי ועל בן קמצר, שאלו כולם הוזכרו במשנה שם לגנאי משום שלא רצו ללמד, ולכן היו רשעים. ועל מי נאמר: "זיכר צדיק לברכה?" – על הראשונים נאמר: זכר צדיק לברכה? – על בן קטין וחביריו – כתוב זה נאמר על בן קטין ועל חביריו (בן גמלא, מונבז והילני אימו, וניקנור) המוזכרים עימו במשנה יומא, שחידשו דברים במקדש, והזכירו אותם לשבח על הדברים שעשו.

עד כאן המקבילה בירושלמי יומא.

המונח "חד אמר... וחורנה אמר..." נאמר בלשון יחיד, למרות שצד אחד במחלוקת הם רבנן, אלא שהושגר המונח לכאן (אשגרת מינוח).

אין נזכרים בכל המשנה כולה אלא הממונים בשמות אלו בלבד. מכאן שבכל הזמנים נקראו הממונים בשמות הללו (וכפירוש התוספות בבבלי מנחות סד, ב ורא"ש למסכת שקלים, שהממונים שבכל הדורות נקראו על שם הממונים הראשונים). וכן מזכיר יוסיפוס את אלעזר בזמן החשמונאים הורקנוס ואריסטובולוס, שהיה ממונה על אוצר המקדש ועל שמירת הפרוכות, ואת הממונה אלעזר בזמן החורבן, וגם את הגזבר פינחס בזמן החורבן, שמסר לרומאים את בגדי הכהנים ואת האוצר של הארגמן ותולעת השני שנועד לתיקון הפרוכת ("שישה סדרי משנה", מועד, השלמות ותוספות, עמוד 462).

אמר רבי יונה (מגדולי אמוראי ארץ ישראל בדור הרביעי): כתיב: – כתוב (בנבואה על עבד ה', ייסוריו והצלחתו): "לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל" (ישעיהו נג, יב) – ה' ייתן לו חלק בשלל עם הגדולים, – זה רבי עקיבה (תנא בדור השלישי, מגדולי התנאים), שהתקין (הכין, ערך) מדרש (מקרא בהוספת ביאורים קצרים ופשוטים), הלכות (הדינים המופשטים, שנשנו בקבצים כמו שהם סדורים במשנתנו) והגדות (המשא והמתן על ההלכות, הכולל הדיונים על היחס ההגיוני שלהן ועל יחסן אל הכתובים) (הוראת המונחים האלה היא על פי "ספרא דבי רב" ה, עמוד 118. – בנוסח הבבלי של מסכת שקלים: 'משנה ומדרש הלכות ואגדות') – רבי עקיבה סידר את כל חלקי התורה שבעל פה ולימד אותם ברבים והפיץ אותם, ועליו נאמר הכתוב הזה בנבואה על עבד ה'. ויש אומרים: אלו אנשי (בספר "וזההיר" ובנוסח הבבלי של מסכת שקלים אין המילה

על הראשונים נאמר: "זכר צדיק לברכה", ועל אלו נאמר: "ושם רשעים ירקב".

ומפרטים את עמדותיהם של בעלי הדעות שנוכרו לפני כן בקשר למשפט האחרון במשנה ביומא: מאן דאמר: – מי שאומר: בשירי כל דור ודור בא למנות – על כולן (נראה ש'על כולן' הוא אשגרה מלהלן, וכאן צריך לומר: 'עליהן', כמו שהוא בכתב יד הבבלי ובדפוס ונציה הבבלי, וכן הגיה הגר"א) הוא – הכתוב, אומר: "זיכר צדיק לברכה" (משלי יז) – שמו של הצדיק ייזכר לטוב ויברכו אותו. – לפי מי שאמר, שהתנא של המשנה כאן מונה את הממונים הצדיקים שבכל הדורות, יש לפרש את דברי המשנה ביומא: "על הראשונים נאמר: זכר צדיק לברכה", שכתוב זה נאמר על בית גרמו ועל בית אבטינס ועל הוגדס בן לוי, שנוכרו במשנה שם לפני בן קמצר, שהרי בית גרמו ובית אבטינס והוגדס בן לוי נמנו במשנתנו עם הממונים הצדיקים שבכל הדורות, ולכן אין לומר שעל אלו נאמר "ושם רשעים ירקב", ואף על פי שאלו הוזכרו לגנאי במשנה יומא משום שלא רצו ללמד, מכל מקום צדיקים היו. ויש לפרש את דברי המשנה ביומא: "ועל אלו נאמר: 'ושם רשעים ירקב'", שכתוב זה נאמר על בן קמצר שהוא האחרון שנוכר במשנה שם, שהוא אינו מן הממונים שנמנו במשנתנו (אפשר שנשמט בירושלמי כאן משפט מקביל לנאמר להלן: "ועל מי נאמר: 'ושם רשעים ירקב'?" – על בן קמצר". – בתוספתא יומא ב, ח שנו: "אלו (בית גרמו ובית אבטינס והוגדס בן לוי) מצאו תשובה לדבריהם (שלא רצו ללמד), בן קמצר לא מצא תשובה לדבריו". אפשר שמשום כך אין עוד להזכיר לגנאי את הראשונים, ולכן עליהם נאמר "זכר צדיק לברכה").

מאן דאמר: – (ו)מי שאומר: מי שהיה באותו הדור מנה מה (בנוסח הבבלי של מסכת שקלים: 'מי') שבדורו (בספר "וזההיר" אין שתי המילים האחרונות) – על כולן הוא – הכתוב, אומר: "ושם רשעים ירקב" (שם) – שמו של הרשע ירקב עימו בקברו, ולא ייזכר כלל. – לפי מי שאמר, שהתנא של המשנה כאן מונה את הממונים שבדורו, ולא את הממונים הצדיקים שבכל הדורות, ונמצא שיש מהממונים שהיו רשעים, יש לפרש את דברי המשנה ביומא: "ועל אלו נאמר: 'ושם רשעים ירקב'", שכתוב זה נאמר על בית גרמו ועל בית אבטינס ועל